

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

КОЛОДЧИН ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 343.163: 343.112

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА
В СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2015

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
Туманянц Ануш Робертівна,
Національний юридичний університет імені Ярослава
Мудрого,
доцент кафедри кримінального процесу.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Кучинська Оксана Петрівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри правосуддя юридичного факультету;

кандидат юридичних наук, доцент
Янович Юрій Павлович,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
доцент кафедри правосуддя юридичного факультету

Захист відбудеться «02» липня 2015 р. о «10-00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано «28» травня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Основний закон України нерозривно пов'язує діяльність органів прокуратури зі здійсненням кримінального процесу, у тому числі на судових стадіях. При цьому саме розгляд кримінального провадження у суді першої інстанції виправдано іменується науковцями-процесуалістами центральною стадією кримінального процесу, на якій вирішуються усі основні питання. Врахування зазначених нормативного та доктринального концептів надає можливість констатувати підвищену значущість діяльності прокурора при розгляді кримінальних проваджень в судах першої інстанції, що визначає вагомість даної тематики як для науки, так і для прикладного правозастосування. Окрім того, реформаційні процеси, що на сьогодні відбуваються у кримінальному судочинстві в цілому, й в питаннях діяльності органів прокуратури зокрема, вимагають належного наукового базису, створення якого є неможливим без проведення комплексних досліджень.

Тематика повноважень прокурора як у кримінальному процесі в цілому, так й в окремих його стадіях не є новою для науки кримінального процесуального права, оскільки знаходила відбиття у роботах багатьох процесуалістів. Наприкінці XIX – на початку XX століття питання статусу прокурора в кримінальному процесі під різними кутами зору розглядали К. К. Арсен'єв, С. І. Вікторський, М. В. Духовський, А. Ф. Коні, В. Д. Спасович, І. Я. Фойницький та ін. Серед представників юридичної науки радянської доби та пострадянського періоду вказаній проблематиці присвячували увагу С. А. Альперт, М. І. Бажанов, В. І. Басков, І. В. Вернідубов, Л. Р. Грицаєнко, Ю. М. Грошевий, Л. М. Давиденко, В. В. Долежан, М. В. Жогін, В. С. Зеленецький, З. З. Зінатулін, П. М. Каркач, М. В. Косюта, В. Ф. Крюков, М. Й. Курочка, О. П. Кучинська, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, І. Є. Марочкін, О. І. Медведько, М. І. Мичко, О. Р. Михайленко, Г. В. Мовчан, І. Л. Петрухін, М. М. Полянський, Р. Д. Рахунов, В. М. Савицький, Г. П. Середа, Н. В. Сібільова, М. С. Строгович, В. П. Шибіко, М. Є. Шумило, Ф. Н. Фаткуллін, В. Д. Фінько, М. О. Чельцов, М. В. Юрчишин, Ю. П. Янович та ін.

Тим не менш, багато проблем як доктринального, так і прикладного характеру залишаються такими, що не знайшли однозначного вирішення у науці кримінального процесуального права, або потребують кардинального переосмислення, зважаючи на істотні зміни в нормативній регламентації кримінального провадження. Зокрема, з позиції нової парадигми кримінального процесуального закону опрацювання на доктринальному рівні вимагають питання правового статусу та функцій прокурора у кримінальному процесі, відповідності нормативного забезпечення діяльності прокурора в кримінальному провадженні міжнародним стандартам, юридичної природи участі прокурора в судовому розгляді, його повноважень в суді першої інстанції в рамках загальної та диференційованих форм кримінального судочинства та ін.

Зазначене стало базовим чинником при виборі теми дисертації та визначило основні її напрямки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом наукових досліджень кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та є складовою частиною цільової комплексної програми «Судова влада: проблеми організації та діяльності» (номер державної реєстрації 0111U000957). Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 1 від 6 вересня 2013 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є теоретичне опрацювання питань нормативної регламентації правового статусу прокурора у кримінальному провадженні в суді першої інстанції, виявлення пов'язаних із цим проблем, можливих шляхів їх подолання, встановлення способів удосконалення правового регулювання питань участі прокурора в суді першої інстанції при розгляді кримінальних проваджень.

Досягнення зазначеної мети зумовлює необхідність вирішення наступних завдань:

- охарактеризувати підходи щодо розуміння правового статусу прокурора в кримінальному процесі;
- встановити зумовленість особливостей статусу прокурора специфікою стадій кримінального провадження;
- на підставі аналізу міжнародних стандартів участі прокурора у кримінальному провадженні виявити ступінь їх втілення в чинне кримінальне процесуальне законодавство України;
- на основі проведеного дослідження, а також узагальнення правозастосовної практики виявити недоліки правового регулювання передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) повноважень прокурора у судовому провадженні в суді першої інстанції в межах загальної та диференційованих форм кримінального судочинства;
- розробити процесуальні механізми оптимізації діяльності прокурора під час провадження в суді першої інстанції;
- сформулювати науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на удосконалення нормативної регламентації процесуальних повноважень прокурора під час кримінального провадження в суді першої інстанції.

Об'єктом дослідження виступають кримінальні процесуальні відносини, пов'язані з участю прокурора в розгляді кримінального провадження судом першої інстанції.

Предметом дослідження є повноваження прокурора в судовому провадженні у першій інстанції.

Методи дослідження обрані з огляду на поставлену мету та завдання дисертації. Використовувався діалектичний метод наукового пізнання дійсності й спеціальні методи: системно-структурний, порівняльно-правовий, статистичний, соціологічний та ін.

Застосування діалектичного методу забезпечило вивчення правового статусу прокурора у його динаміці, з позиції цілісності даного правового інституту і взаємопов'язаності окремих його елементів. Системно-структурний метод використовувався при описанні поліелементності правового статусу прокурора, а також при визначенні видів зміни обвинувачення прокурором в суді. Порівняльно-правовий метод надав можливість співставити КПК 1960 р. і КПК 2012 р., виявити базові новації у нормативному регулюванні повноважень прокурора. Статистичний метод застосовано при узагальненні матеріалів правозастосовної практики. Звернення до методу соціологічних досліджень дало можливість виявити професійну позицію практичних працівників з питань реалізації прокурором окремих повноважень в суді першої інстанції.

Задля забезпечення повноти, об'єктивності та всебічності проведеного дослідження зазначені методи використовувались комплексно, з урахуванням їх взаємних зв'язків.

Нормативно-правову та інформаційну базу дисертаційного дослідження склали: Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти й документи рекомендаційного характеру, КПК та інші закони України (далі – ЗУ), підзаконні нормативно-правові акти, рішення Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини, постанови Пленуму Верховного Суду України, Інформаційні листи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, законодавство окремих іноземних держав (Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Республіки Узбекистан, Російської Федерації та ін.), КПК 1960 р.

Теоретичну основу роботи становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних правників з теорії права, окремих галузей права, а також дослідження в інших сферах наукового знання.

Емпіричним підґрунтям дослідження стали результати здійсненого автором узагальнення правозастосовної практики участі прокурорів у судових засіданнях з кримінальних проваджень, а також показники проведеного здобувачем анкетування, в рамках якого опитано 110 суддів місцевих судів у 3-х областях України.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першою в українській кримінальній процесуальній науці кваліфікованою науково-дослідницькою працею, присвяченою комплексній розробці проблем нормативного забезпечення та практики реалізації повноважень прокурора в судовому провадженні у першій інстанції. До найбільш вагомих результатів, що містять наукову новизну, слід віднести наступні.

Уперше:

– обґрунтовано доцільність закріплення на рівні відомчих наказів (наказів керівників відповідних органів досудового розслідування) рекомендації слідчим про передання прокурору

матеріалів досудового розслідування у підшитому вигляді із наступною систематизацією:
 а) організаційно-процесуальні документи; б) докази, які надаються суду; в) докази, які не надаються суду;

– аргументовано необхідність встановлення на рівні закону чіткого строку не лише призначення, а й проведення підготовчого судового провадження;

– зроблено висновок, що до числа дій, які відповідно до ч. 2 ст. 339 КПК повинен забезпечити прокурор в рамках висунення додаткового обвинувачення, варто додати проведення необхідних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, збільшивши при цьому передбачений КПК строк до одного місяця;

– доведено, що повернення обвинувального акту або іншого підсумкового документу прокурору зі стадії підготовчого провадження передбачає лише усунення недоліків зазначеної документації, але не допускає проведення процесуальних, в тому числі слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання додаткової доказової інформації;

– висловлено позицію, відповідно до якої прокурор не зобов'язаний подавати суду усі обвинувальні докази, які були зібрані на стадії досудового розслідування, але надання суду виправдувальних доказів, які були встановлені в ході слідства, є для прокурора обов'язком.

Удосконалено:

– наукове бачення необхідності зміни організаційного підходу у визначенні на рівні КПК поняття прокурор на функціональний із внесенням відповідних коректив до п. 15 ч. 1 ст. 3 КПК;

– наукові підходи, згідно з якими у судових провадженнях, спрямованих на застосування альтернативних заходів кримінально-правового впливу (примусових заходів медичного характеру (далі – ПЗМХ), примусових заходів виховного характеру (далі – ПЗВХ) до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності) прокурор забезпечує реалізацію конституційної функції представництва інтересів громадянина або держави в суді;

– теоретичні напрацювання, відповідно до яких у разі укладення на стадії досудового розслідування угоди про примирення, прокурор зобов'язаний передати її до суду незалежно від власної позиції, але в разі незаконності угоди діяльність прокурора на стадії підготовчого провадження має звестися до доведення перед судом неможливості її затвердження;

– позицію стосовно доцільності запровадження в кримінальному процесуальному законодавстві України інституту часткової відмови прокурора від обвинувачення;

– теоретико-прикладні розробки щодо повноважень прокурора по відбору присяжних та доведення перед ними своєї позиції.

Набули подальшого розвитку:

– погляд, відповідно до якого правовий статус прокурора є складним юридичним явищем, що включає адміністративно-правову, функціональну та процесуальну складові, й у значній мірі зумовлюється стадією кримінального провадження, у якій прокурор бере участь;

– аргументація на підтримку позиції щодо обов'язковості участі прокурора у підготовчому судовому засіданні в усіх випадках;

– положення, згідно з якими відмова прокурора від обвинувачення в суді є лише одним з проявів реалізації функції підтримання державного обвинувачення, а не якимось специфічним напрямком діяльності по доведенню невинуватості обвинуваченого;

– розроблені науковцями підходи, які передбачають, що у випадку відмови прокурора від підтримання обвинувачення в суді логічним є не закриття провадження, а винесення виправдувального вироку, оскільки можливі причини відмови прокурора від обвинувачення (пункти 1-3 ч. 1 ст. 284 КПК) є підставами для закриття провадження лише на стадії досудового розслідування, а виявлення зазначених фактів на стадії судового розгляду трансформує їх у підстави для винесення виправдувального вироку (ч. 1 ст. 373 КПК);

– підходи до розуміння положення, згідно з яким у провадженнях щодо неповнолітніх необхідно на рівні галузевого закону визначити вимоги до «ювенального» прокурора, а у КПК прямо передбачити, що функції прокуратури у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх можуть реалізовувати виключно «ювенальні» прокурори (за аналогією зі слідчими та суддями).

На підставі проведеного дослідження сформульовано ряд пропозицій по внесенню змін і доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані: а) у науково-дослідницькій роботі – для подальших досліджень процесуальних повноважень прокурора в суді першої інстанції при здійсненні кримінального провадження; б) у законотворчому процесі – при вдосконаленні чинного кримінального процесуального законодавства; в) у правозастосовній діяльності – для надання допомоги практичним працівникам прокуратури та інших відомств; г) у навчальному процесі – при викладанні курсу кримінального процесу та інших навчальних дисциплін, підготовці підручників, науково-практичних посібників, наукових коментарів тощо.

Апробація результатів дисертації. Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, обговорена на засіданні кафедри, схвалена нею і рекомендована до захисту. Основні положення дисертаційного дослідження були предметом обговорення на міжнародній науково-практичній конференції «Роль права та закону в громадянському суспільстві» (м. Київ, 14-15 лютого 2014 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та прикладні проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Харків, 21-22 лютого 2014 р.), всеукраїнській науково-практичній

конференції молодих вчених «Актуальні проблеми адміністративного та кримінального права і процесу» (м. Донецьк, 15 березня 2014 р., заочна участь), всеукраїнській науково-практичній конференції «Вплив сучасної юридичної науки на політичні й соціально-економічні процеси в Україні», (м. Одеса, 24 жовтня 2014 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у 5 статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, і тезах 4-х доповідей на наукових і науково-практичних конференціях.

Структура дисертації зумовлена предметом, цілями й завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, 3-х розділів, які містять 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (234 найменування). Загальний обсяг рукопису дисертації – 226 сторінок, з яких основний текст – 193 сторінки, список використаних джерел – 29 сторінок, додатки – 4 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується вибір теми дисертації, її актуальність, визначаються мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методологічне й теоретичне підґрунтя, формулюється наукова новизна роботи, з'ясовується практичне значення одержаних висновків, указується ступінь їх апробації.

Розділ 1. «Прокурор як суб'єкт кримінального провадження» складається із 2-х підрозділів.

Підрозділ 1.1. «Теоретико-методологічні питання правового статусу та функцій прокурора у кримінальному процесі» присвячений базовій характеристиці процесуального статусу прокурора як учасника кримінального провадження.

Робиться висновок, що характерною рисою правового положення прокурора у кримінальному судочинстві є пряма залежність його статусу від стадії провадження, на якій прокурор бере участь. Незважаючи на запровадження новим КПК персональної незмінності фігури прокурора в рамках одного провадження, процесуальний статус такої особи зазнає принципових трансформацій при переході від однієї стадії до іншої. При цьому доводиться, що використання єдиного терміну «прокурор» незалежно від виконуваних функцій та стадій кримінального провадження, є частиною системного підходу і служить для забезпечення максимально повного сприйняття правила щодо незмінності даного учасника процесу.

Базуючись на аналізі законодавства різних держав та спираючись на наукові розробки з даного питання, виокремлюються підходи до нормативного дефініціювання поняття «прокурор» та обґрунтовується висновок щодо необхідності внесення змін з даного питання у кримінальне процесуальне законодавство України.

Знаходять додаткову аргументацію наукові підходи щодо потреби у термінологічній корекції найменування функцій прокурора на стадії досудового розслідування шляхом заміни терміну «нагляд» на «контроль», а також обґрунтовується співпадіння обсягів понять «нагляд» і «процесуальне керівництво» в рамках кримінального провадження.

Здійснюється контраргументація висловленої окремими дослідниками концепції щодо виконання прокурором функції державного обвинувачення на стадії досудового розслідування. Зазначається, що виконувана на вказаній стадії функція нагляду в формі процесуального керівництва безумовно не позбавлена ознак обвинувальної діяльності. Проте даний факт пояснюється тим, що потреба розвитку засади змагальності на стадії досудового розслідування зумовила істотне зміщення акцентів у діяльності прокурора в бік нагляду саме за якістю підготовки бази для майбутньої реалізації функції підтримання державного обвинувачення.

Підрозділ 1.2. «Оптимізація правового статусу прокурора у кримінальному провадженні як пріоритетний напрямок судово-правової реформи в Україні» складається із 2-х пунктів.

У пункті 1.2.1. «Міжнародні стандарти участі прокурора у кримінальному провадженні» проведено аналіз основних міжнародних вимог, що висуваються до діяльності прокурора у сфері кримінальної юстиції. Зроблено висновок, що з одного боку в нашій державі відбувається активне впровадження зазначених еталонів побудови кримінального провадження, але з іншого – імплементаційні процеси з даного питання на сьогодні не завершені. Зокрема, слід продовжити роботу по впровадженню в правову систему України таких вимог як відокремленість органів державного обвинувачення від органів розслідування, обмеженість діяльності прокурора сферою кримінальної юстиції, спеціалізація прокурорів.

Пункт 1.2.2. «Реформування статусу прокурора у кримінальному провадженні в зв'язку з прийняттям нового КПК України: порівняльно-правовий аспект» містить аналіз нормативного закріплення та практики реалізації основних змін, яких зазнав статус прокурора в кримінальному провадженні з прийняттям КПК 2012 р. До числа розглянутих увійшли такі новації, як: запровадження правила незмінності прокурора у кримінальному провадженні; здійснення нагляду у формі процесуального керівництва; віднесення прокурора до сторони обвинувачення; процесуальне посилення принципу ієрархічності прокуратури; окремі зміни термінологічного характеру.

Розділ 2 «Участь прокурора в кримінальному провадженні у суді першої інстанції» містить 3 підрозділи.

Підрозділ 2.1. «Процесуальні повноваження та зміст діяльності прокурора на стадії підготовчого провадження» присвячений дослідженню проблемних питань реалізації прокурором своїх функцій на зазначеній стадії кримінального процесу.

Звертається увага, що принципово інший підхід КПК 2012 р. до питання забезпечення незаангажованості судді під час судового розгляду породив усічення контрольної функції суду в рамках підготовчого провадження, компенсувавши її перманентною контрольною діяльністю слідчого судді під час досудового розслідування. Тож, на сьогодні контрольні повноваження судді, що здійснює підготовче провадження, розповсюджуються лише на кінцевий етап досудового розслідування, який передбачає складання підсумкових документів та вручення їх копій учасникам кримінального провадження, що у свою чергу актуалізує питання участі прокурора в стадії підготовчого провадження.

Розвиваючи тезу про те, що швидкість та продуктивність підготовки державного обвинувача до судового засідання у значній мірі визначається способом систематизації матеріалів та формою їх подачі слідчим прокурору, доводиться, що на сьогодні хронологічний метод систематизації матеріалів уже не відповідає реаліям часу та концептуальним положенням кримінального процесуального законодавства. З позиції оптимізації роботи прокурора по підготовці до судових стадій провадження більш виправданою є систематизація матеріалів досудового розслідування за критеріями юридичної природи документів та можливості їх використання в суді в якості доказів.

Оспорюється висловлена у науковій літературі та інтерпретаційних актах позиція щодо необов'язковості участі прокурора у підготовчому провадженні за умови, коли йдеться про затвердження угоди про примирення або провадження віднесено до числа приватного обвинувачення.

На підставі системного аналізу положень КПК, спираючись на узагальнення судової практики, формулюється висновок, що суд під час підготовчого провадження вправі перевірити лише факт наявності реєстру матеріалів досудового розслідування, а не його зміст. Відсутність реєстру є безумовною підставою для повернення обвинувального акту (або іншого підсумкового документу) прокурору на доопрацювання, проте недоліки у самому реєстрі не можуть бути розцінені як підстава для такого судового рішення.

Наводиться додаткове теоретичне обґрунтування правильності правозастосовної практики, в рамках якої прокурор подає документи та інші докази не на стадії підготовчого провадження, а лише після оголошення ним обвинувального акту (що знаменує початок судового розгляду (судового слідства)).

Підрозділ 2.2. «Проблеми нормативного регулювання та практики реалізації функції підтримання державного обвинувачення у судовому розгляді» охоплює 2 відокремлених пункти.

У пункті 2.2.1. «Питання діяльності прокурора під час судового розгляду (судового слідства)» розглядаються процесуальні особливості участі прокурора в дослідженні доказів судом першої інстанції.

Аргументується, що новий КПК не зобов'язує прокурора подавати суду усі докази, які були зібрані на стадії досудового розслідування, а надає можливість «творчо» підійти до вказаного питання, самостійно визначивши надання яких саме доказів та у якій послідовності сприятиме досягненню бажаного для державного обвинувача результату. Тим не менш, якщо для сторони захисту надання суду обвинувальних доказів є правом, то для прокурора надання виправдувальних доказів, які були встановлені в ході слідства, є обов'язком. Звертається увага, що вказаний обов'язок не підкріплений процесуальним механізмом примусового виконання, що має бути усунене шляхом надання можливості суду витребувати наявні у прокурора доказові матеріали за клопотанням сторони захисту, у випадку якщо прокурор не подає їх за власною ініціативою.

Обґрунтовується твердження, що протоколи допитів не можуть використовуватися судом як доказова інформація, а відтак не повинні надаватися прокурором під час судового розгляду. При цьому звертається увага, що КПК не передбачив порядку зберігання матеріалів кримінального провадження, які не були за клопотанням прокурора долучені до судової справи, а відтак дане питання потребує вирішення принаймні на рівні відомчих нормативних актів.

У пункті 2.2.2. «Проблеми участі прокурора у судових дебатах» розглянуто проблематику нормативного регулювання виступу прокурора в судових дебатах та висловлено пропозиції стосовно підвищення ефективності даного напрямку роботи державного обвинувача. Підкреслено, що при визначенні структури та змісту виступу прокурора в судових дебатах доцільно спиратися на законодавчо визначений перелік питань, на які суд має дати відповідь у нарадчій кімнаті при винесенні остаточного рішення. Обґрунтовано доцільність складання прокурором та надання суду для долучення до матеріалів провадження письмового тексту виступу у судових дебатах. Вказане забезпечить суду можливість в нарадчій кімнаті ще раз детально вивчити позицію і аргументи прокурора, що безумовно підсилить вплив доводів державного обвинувача на формування внутрішнього переконання суду як з окремих питань, які мають бути вирішені, так і по справі в цілому.

Підрозділ 2.3. «Процесуальні особливості зміни прокурором меж судового розгляду» складається із 3-х пунктів.

У пункті 2.3.1. «Зміна обвинувачення в суді» обґрунтовується, що зміна прокурором обвинувачення в суді може мати місце в трьох варіаціях: а) якісна або юридична; б) кількісна або фактова; в) комбінована.

На підставі аналізу чинного законодавства і правозастосовної практики дисертантом вказується на ряд випадків, коли зміна прокурором обвинувачення де-факто встановлює помилковість висновків органів слідства щодо особи (а відповідно й незаконність притягнення такої особи до кримінальної відповідальності), проте де-юре не надає такій особі права на реабілітацію. З урахуванням вказаного, автор висловлює низку додаткових аргументів на

підтримку пропозиції науковців щодо доцільності запровадження в кримінальному процесуальному законодавстві України поряд з інститутом повної відмови від обвинувачення, також інститут часткової відмови прокурора від обвинувачення.

У пункті 2.3.2. «Висунення додаткового обвинувачення» автором доводиться, що до числа позитивних новацій КПК слід віднести надання можливості ініціювати питання доповнення обвинувачення незалежно від джерела виявлення інформації про додаткове кримінальне правопорушення, а також виключення суду з механізму ініціації притягнення особи до відповідальності по додатковому обвинуваченню.

Спираючись на судову практику, аргументується, що відомості про вчинення особою додаткових правопорушень вважаються виявленими в суді (що дає можливість застосувати механізм висунення додаткового обвинувачення) лише за умови, що на момент початку судового розгляду особі не було повідомлено про підозру у додатково виявленому кримінальному правопорушенні.

Обґрунтовується, що серед дій, які має забезпечити прокурор в рамках висунення додаткового обвинувачення, слід назвати не лише вручення письмового повідомлення про підозру, відкриття матеріалів та вручення копій обвинувального акту, а й проведення необхідних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, що у свою чергу вимагає збільшення строку, відведеного законом для виконання дій, пов'язаних із висуненням додаткового обвинувачення.

Пункт 2.3.3. «Відмова від підтримання державного обвинувачення» присвячений розгляду проблемних питань стосовно реалізації вказаного повноваження державного обвинувача.

Знаходить додаткову аргументацію висловлена в науці позиція, відповідно до якої відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення допустима лише по завершенню дослідження доказової інформації в суді.

Аналізується законодавча вимога щодо обов'язковості узгодження державним обвинувачем власної позиції стосовно зміни меж судового розгляду з вищестоящим прокурором, на підставі чого робиться висновок, що подібний контроль зі сторони вищестоящего прокурора є у значній мірі виправданим.

Доводиться, що при закритті судом кримінального провадження на підставі п. 2 ч. 2 ст. 284 КПК по суті відбувається підміна причини її наслідком. Причиною закриття провадження є відсутність події кримінального правопорушення, його складу або недостатності доказів для доведення вини особи (принаймні за внутрішнім переконанням прокурора), і вже наслідком – відмова прокурора від підтримання обвинувачення. Враховуючи вказане, наводяться додаткові аргументи на підтримку позиції щодо необхідності винесення виправдувального вироку у випадку відмови прокурора від обвинувачення.

Розділ 3 «Процесуальні особливості участі прокурора у судовому провадженні в межах диференційованих форм кримінального судочинства» складається з трьох підрозділів.

Підрозділ 3.1. «Специфіка участі прокурора у судових процедурах, спрямованих на застосування альтернативних заходів кримінально-правового впливу» включає до свого змісту **2 пункти.**

У пункт 3.3.1. «Застосування примусових заходів медичного характеру» здійснюється аналіз повноважень прокурора у відповідному судовому провадженні. Доводиться, що функціональна спрямованість діяльності прокурора у цьому різновиді судового процесу не може розглядатися як форма підтримання державного обвинувачення, а полягає у забезпеченні законного та обґрунтованого застосування до особи примусових заходів безпеки та соціального захисту. Відтак, прокурор забезпечує реалізацію покладеної на прокуратуру конституційної функції представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом (п. 2 ст. 121 Конституції України).

Детально досліджуються окремі дискусійні аспекти процесуальної діяльності прокурора у судовому провадженні із застосування ПЗМХ. Акцентується увага на тому, що специфічною особливістю цього виду провадження є те, що дослідження даних, які віднесені до лікарської таємниці, є невід'ємною складовою предмету доказування. Це, в свою чергу, вимагає від прокурора вжиття заходів, спрямованих на забезпечення інтересів хворої особи. Відповідно, прокурор має ініціювати проведення судового розгляду у закритому судовому засіданні.

З огляду на те, що даний вид провадження по суті присвячений аналізу обставин, які потребують інтерпретації компетентними фахівцями, робиться висновок, що прокурор має наполягати на обов'язковій участі у судовому розгляді спеціаліста-психіатра.

Пропонується нормативно закріпити вказівку на обов'язковість участі прокурора у здійсненні судових процедур із продовження, зміни або припинення ПЗМХ шляхом внесення відповідних змін до ч. 1 ст. 514 КПК.

У пункті 3.1.2. «Застосування примусових заходів виховного характеру» досліджуються особливості участі прокурора у відповідному провадженні. Обґрунтовується, що лише судові процедури, пов'язані з вирішенням питання про застосування ПЗВХ до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності, можуть у повній мірі розглядатися як процедури, альтернативні загальному кримінальному провадженню. Інші ж випадки застосування ПЗВХ вимагають дослідження питання факту і встановлення складу кримінального правопорушення, оскільки лише за наявності підстави кримінальної відповідальності, суд може перейти до розгляду питань, які пов'язані із звільненням від неї.

Доводиться необхідність нормативного впорядкування інституту «ювенального прокурора». Обґрунтовується необхідність обов'язкового підтвердження повноважень

ювенального прокурора на участь у провадженнях щодо неповнолітніх шляхом надання суду наказу про розподіл обов'язків.

Вказується на те, що прокурор має неухильно реагувати на розповсюджені випадки порушення процедури у даному виді провадження, які, зокрема, полягають у закритті відповідних проваджень на стадії досудового розслідування, вирішенні питання про застосування ПЗВХ у ході підготовчого судового засідання тощо.

У підрозділі 3.2. «Проблемні питання участі прокурора у судовому розгляді угоди про примирення та угоди про визнання винуватості» проводиться аналіз дискусійних положень, якими визначається компетенція прокурора у судових провадженнях по затвердженню угод.

Доводиться необхідність нормативного закріплення вказівки на обов'язковість участі прокурора у підготовчому засіданні при укладенні угоди про примирення. Пропонується узгодити у КПК приписи, якими регламентується механізм повідомлення підозрюваному про право на укладення угоди про визнання винуватості.

Зазначається, що питання, які законодавцем не віднесені до змісту угод (на зразок, вирішення долі речових доказів, покладення витрат на проведення експертиз тощо) мають висвітлюватися прокурором у ході висловлення у суді позиції щодо можливості затвердження угоди.

У підрозділі 3.3. «Особливості процесуальної діяльності прокурора при здійсненні провадження у суді присяжних» увага приділяється окремим аспектам діяльності прокурора, зумовленим специфікою даної процедури.

Доводиться, що прокурор з метою можливості реалізації підозрюваним свого права на здійснення судового розгляду судом присяжних має забезпечити вручення відповідної пам'ятки останньому.

Приділяється увага аналізу повноважень прокурора, що пов'язані з відбором присяжних. Доводиться, що прокурор має вжити заходів по виявленню підстав для відводу присяжного, а у разі їх встановлення – негайно заявити мотивований відвід. Робиться акцент на тому, що прокурор має перевірити не лише наявність процесуальних підстав для відводу присяжного, а й зобов'язаний переконатися у тому, що присяжний відповідає вимогам, які законодавством встановлені для даного учасника кримінального процесу.

Зазначається, що під час судового розгляду від прокурора вимагається вжиття тактичних заходів, спрямованих на доведення до професійно-необізнаних учасників судового процесу (присяжних) своєї позиції. Крім того, реалізуючи своє право на участь у формуванні порядку дослідження доказів, прокурор має наполягати на такому порядку, який забезпечить формування у фахово-непідготовленої особи (присяжного) повного уявлення картини правопорушення.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає у встановленні специфіки нормативної регламентації кримінальних процесуальних повноважень прокурора в судовому провадженні у першій інстанції. Наукове дослідження надає можливість сформулювати наступні висновки і пропозиції.

1. Правовий статус прокурора є складним юридичним явищем, для повноти вираження якого доцільно виокремлювати загальний, спеціальний (функціональний) та процесуальний статуси даного суб'єкта. Характерною рисою є пряма залежність статусу прокурора від стадії провадження, на якій він бере участь. При цьому діяльність прокурора на всіх стадіях кримінального провадження (за виключенням окремих диференційованих форм) носить обвинувальний характер: підготовчо-обвинувальний – на стадії досудового розслідування, та остаточно-обвинувальний – на стадії судового розгляду.

2. Доречно змінити організаційний підхід у визначенні поняття «прокурор» на функціональний, шляхом викладення п. 15 ч. 1 ст. 3 КПК у новій редакції. При цьому не слід вводити на рівні закону окремі термінологічні позначення прокурора залежно від виконуваних ним функцій, оскільки подібний підхід призведе до невиправданих ускладнень в оперуванні категоріально-понятійним апаратом та внесе певну розмитість у сприйняття правила про незмінність прокурора у кримінальному провадженні.

3. Впровадження міжнародних стандартів діяльності прокурора в кримінальне судочинство України потребує продовження роботи по імплементації таких вимог як відокремленість органів державного обвинувачення від органів розслідування, обмеженість діяльності прокурора сферою кримінальної юстиції, спеціалізація прокурорів.

4. У разі укладення на стадії досудового розслідування угоди про примирення, прокурор зобов'язаний передати її до суду незалежно від власної позиції стосовно можливості затвердження. При цьому, в разі незаконності угоди, діяльність прокурора на стадії підготовчого провадження має звестися до її аналізу, доведення перед судом незаконності угоди, висловлення позиції щодо необхідності відмовлення у її затвердженні та повернення обвинувального акту прокурору для закінчення розслідування в звичайному режимі.

5. Прокурор вправі надавати суду докази не раніше ніж ним буде оголошено обвинувальний акт і суд прийме рішення про обсяг та порядок дослідження доказового матеріалу. Докази мають надаватися не одномоментно, а поступово, залежно від порядку дослідження доказів, визначеному сторонами, й з урахуванням тактики підтримання державного обвинувачення, обраної прокурором.

6. Виправданою є пропозиція науковців щодо запровадження в кримінальному процесуальному законодавстві України інституту часткової відмови прокурора від обвинувачення. Така новація дасть можливість вибудувати логічну та взаємопов'язану схему корекції прокурором обвинувачення в суді та подальшої процедури реалізації особою права на реабілітацію. Відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення допустима лише за результатами судового розгляду (як етапу, в межах якого відбувається дослідження зібраних сторонами доказів).

7. У провадженні по застосуванню ПЗМХ прокурор повинен у разі необхідності ініціювати проведення закритого судового розгляду, наполягати на участі потерпілого, виклику експерта-психіатра і залученні психіатра-спеціаліста. У випадках, коли після проведення судово-психіатричної експертизи суд виносить ухвалу про зміну порядку судового розгляду, прокурор має звернутися до суду з клопотанням про застосування ПЗМХ. Участь прокурора є обов'язковою при продовженні, зміні або припиненні ПЗМХ, що має знайти законодавче закріплення, шляхом внесення відповідних змін до КПК.

8. Під час судового розгляду угоди (незалежно від її виду) участь прокурора є обов'язковою на всіх стадіях судового провадження у першій інстанції. Якщо в ході судового розгляду обвинувачений приймає рішення укласти угоду про визнання винуватості, він має адресувати суду клопотання про відкладення розгляду справи у зв'язку зі зверненням до прокурора з ініціативою щодо укладення угоди (при цьому в КПК доцільно закріпити відповідну підставу для відкладення судового розгляду). Прокурор у разі очевидної неможливості укладення угоди має заперечувати в задоволенні клопотання про відкладення розгляду справи, а в інших випадках – зобов'язаний підготувати мотивовану відповідь, надавши її копію суду.

9. З огляду на альтернативний характер цілей інституту угоди про визнання винуватості, укладення такої угоди як на досудовому розслідуванні, так і на стадії судового розгляду є виправданим. Питання, які не можуть бути включені до умов угоди, але відповідно до КПК потребують вирішення (стосовно речових доказів, витрат на проведення експертиз тощо) мають висвітлюватися прокурором у ході висловлення позиції щодо можливості затвердження угоди.

10. Роз'яснення права на суд присяжних, особливостей і правових наслідків розгляду кримінального провадження судом присяжних має здійснюватися шляхом вручення відповідної пам'ятки. Оскільки така пам'ятка є одним з додатків до обвинувального акту, її доцільно вручати окремо від пам'ятки про роз'яснення процесуальних прав підозрюваному.

11. Реалізуючи повноваження, пов'язані з відбором присяжних, прокурор зобов'язаний перевірити не лише наявність процесуальних підстав для відводу присяжного, а і переконатися у тому, що присяжний відповідає вимогам, які ставляться до таких осіб. З огляду на специфіку сприйняття фахово-необізнаними особами (присяжними) кримінально-значущої інформації, від прокурора вимагається вжиття додаткових тактичних заходів, спрямованих на доведення до них

своїєї позиції: постановка уточнюючих та деталізуючих запитань при допитах, акцентування уваги на складних юридичних моментах, доступне роз'яснення змісту і значення доказової інформації тощо.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Колодчин В.В. Міжнародні стандарти участі прокурора у кримінальному провадженні / В.В. Колодчин // Вісник прокуратури. – 2014. – № 9 (159). – С. 109-117.
2. Колодчин В. Реформирование статуса прокурора в уголовном процессуальном праве Украины / В.В. Колодчин // *Legea si Viata*. – 2014. – № 11/2 (275). – С. 62-64.
3. Колодчин В.В. Зміна прокурором обвинувачення в суді: погляд через призму нового кримінального процесуального кодексу / В.В. Колодчин // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – Вип. № 29. – Т. 2. – С. 174-177.
4. Колодчин В.В. Відмова прокурора від обвинувачення / В.В. Колодчин // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – № 10-1. – Т. 2. – С. 113-115.
5. Колодчин В.В. Особливості участі прокурора у судовому розгляді / В.В. Колодчин // Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – 2014. – № 5. – С. 364-367 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/35>.
6. Колодчин В.В. Правило незмінності як гарантія належної реалізації функцій прокурора у кримінальному провадженні / В.В. Колодчин // Актуальні проблеми адміністративного та кримінального права і процесу: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених (в авторській редакції), (м. Донецьк, 15 березня 2014) . – Донецьк: ООО «Цифровая типография», 2014.- С. 123-125.
7. Колодчин В.В. Окремі питання юридичної природи участі прокурора у суді першої інстанції / В.В. Колодчин // «Роль права та закону в громадянському суспільстві»: між нар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14-15 лютого 2014 р.). – К. : У 2 частинах. Центр правових наукових досліджень, 2014. – Частина II. – С. 99-100.
8. Колодчин В.В. Зміни термінологічного характеру в регламентації діяльності прокурора у кримінальному провадженні за КПК 2012 р. / В.В. Колодчин // «Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин»: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (м. Харків, 21-22 лютого 2014 року). – Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2014. – С. 113-114.
9. Колодчин В.В. Питання участі прокурора у судових дебатах / В.В. Колодчин // «Вплив сучасної юридичної науки на політичні й соціально-економічні процеси в Україні»: матеріали

всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 жовтня 2014 р.) / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. Т.С. Ківалова; ред. кол.: проф. А.Ф. Крижанівський та ін. – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2014. – С. 68-71.

АНОТАЦІЯ

Колодчин В. В. Повноваження прокурора в судовому провадженні у першій інстанції.

– На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2015.

У дисертації досліджено теоретичні та практичні аспекти нормативної регламентації повноважень прокурора в судовому провадженні у першій інстанції. Охарактеризовано підходи щодо розуміння правового статусу прокурора в кримінальному процесі та встановлено зумовленість особливостей статусу прокурора специфікою стадій кримінального провадження. Проаналізовано міжнародні стандарти участі прокурора у кримінальному провадженні та виявлено ступінь їх втілення в чинне кримінальне процесуальне законодавство України. Виявлено недоліки правового регулювання передбачених КПК України процесуальних повноважень прокурора у судовому провадженні в суді першої інстанції в межах загальної та диференційованих форм кримінального судочинства та запропоновано шляхи їх усунення.

Ключові слова: прокурор, повноваження прокурора, суд першої інстанції, державне обвинувачення, сторона обвинувачення.

АННОТАЦИЯ

Колодчин В. В. Полномочия прокурора в судебном производстве первой инстанции. –

На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2015.

Диссертационное исследование посвящено изучению теоретических и прикладных проблем, связанных с нормативной регламентацией полномочий, предоставленных прокурору в рамках рассмотрения уголовных производств в суде первой инстанции.

В работе представлена характеристика научных подходов касательно понимания правового статуса прокурора в уголовном судопроизводстве, высказано авторское мнение относительно того,

что отличительной чертой прокурора в уголовном судопроизводстве является прямая зависимость его статуса от стадии процесса, в рамках которой прокурор осуществляет свою деятельность.

Основываясь на анализе законодательства иностранных государств и опираясь на ряд научных исследований, выделяются подходы к нормативному определению понятия «прокурор», а так же обосновывается вывод о необходимости внесения изменений по данному вопросу в уголовное процессуальное законодательство Украины. В работе дополнительно аргументированы подходы, указывающие на целесообразность терминологической коррекции наименования функции прокурора на стадии досудебного расследования.

Проанализированы основные международные стандарты деятельности прокурора в сфере уголовной юстиции, в результате чего автором высказана позиция касательно степени имплементации указанных эталонов в уголовном процессуальном законодательстве Украины, а так же направлений работы по внедрению ряда стандартов, которые на сегодня не нашли надлежащего нормативного закрепления.

В порядке сравнения с ранее действующим УПК, автором рассматриваются особенности нормативного закрепления и практики реализации основных новаций УПК 2012 г.: правила о неизменности прокурора, осуществление надзора в форме процессуального руководства, процессуальное усиление принципа иерархичности прокуратуры и т.п.

Отдельное рассмотрение нашли вопросы функционирования представителя государственного обвинения на стадии подготовительного производства. В частности исследованы возможные пути оптимизации передачи доказательственных материалов от следователя к прокурору и их дальнейшее предоставление прокурором суду.

Особое внимание уделено процессуальным особенностям участия прокурора в исследовании доказательственного материала судом первой инстанции. В частности автором предлагается собственное виденье вопросов объема и содержания доказательств, которые прокурору необходимо подать в рамках судебного рассмотрения уголовного производства.

Рассматривается проблематика участия прокурора в судебных прениях, предлагаются пути усовершенствования данного направления работы государственного обвинителя. На основе проведенных социологических исследований обосновывается мнение касательно целесообразности предоставления прокурором суду письменного варианта своего выступления в рамках указанного этапа судебного разбирательства.

В работе исследуются особенности изменения прокурором пределов судебного рассмотрения в частности путем изменения обвинения, выдвижения дополнительного обвинения, отказа от обвинения. В связи с этим предложены выводы, указывающие на целесообразность расширения полномочий суда в части выхода за пределы обвинительного акта, а так же внедрения

в уголовное процессуальное законодательство Украины института частичного отказа прокурора от обвинения.

В рамках отдельного раздела автор останавливается на вопросах участия прокурора в судебных стадиях дифференцированных форм уголовного производства: применения принудительных мер медицинского и воспитательного характера, производства на основании сделок, производства в суде присяжных.

Ключевые слова: прокурор, полномочия прокурора, суд первой инстанции, государственное обвинение, сторона обвинения.

SUMMARY

Kolodchin V. V. Powers of the prosecutor at the trial court. – A manuscript.

Thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.09 – criminal process and criminalistics and forensics, investigation and search operations. – Yaroslav the Wise National Law University, Department of education and science of Ukraine – Kharkov, 2015.

The thesis investigates theoretical and practical aspects of normative regulation of the prosecutor's powers in the proceedings at first instance. It characterized approaches to understanding the legal status of the prosecutor in a criminal trial, set conditionality features of status of the prosecutor, using specificity stages of criminal proceedings. It also analyzed international standards of the prosecutor in criminal proceedings and revealed the level of their implementation in the current criminal procedural legislation of Ukraine. Finally, it revealed defects in regulation of prosecutor's procedural powers (described in the Criminal Procedure Code of Ukraine) in the proceedings at first instance within the common and differentiated forms of criminal justice. The ways to remove these defects were suggested.

Keywords: prosecutor, the powers of the prosecutor, the trial court, public prosecution, the prosecution.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент Маринів В.І.

Підписано до друку 05.05.2015 р. Формат 60x90/16

Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.

Умовн. друк. арк. 0,7. Облік. вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 1213

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.